

Marek Barański

Problemy konserwacji ruin starożytnych w Aszmunein w Egipcie

Ochrona Zabytków 42/1 (164), 42-47

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAREK BARAŃSKI

PROBLEMY KONSERWACJI RUIN STAROŻYTNYCH W ASZMUNEIN W EGIPCIE

Na mocy porozumienia zawartego pomiędzy Przedsiębiorstwem Państwowym Pracowni Konserwacji Zabytków a Egipską Organizacją Starożytności utworzono Polsko-Egipską Archeologiczno-Konserwatorską Misję w Aszmunein¹. Fakt ten znacznie rozszerzył zakres działania polskich specjalistów ratujących bezcenne zabytki starożytnego Egiptu. Inne polskie misje konserwatorskie działają w Deir el Bahari, Aleksandrii, Kairze, Leukaspis i Medum. Wkład Polaków w dzieło ochrony spuścizny kulturowej Egiptu jest wprawdzie niewielki w stosunku do ogromnych potrzeb, ale stosowane przez nich metody konserwacji oraz styl pracy są wysoko cenione przez konserwatorów egipskich. Dlatego też Polakom powierzono zadanie ochrony ruin starożytnego Khmunu – Heropolis Magna leżących obok wioski Aszmunein.

Khmunu leżące w Środkowym Egipcie było w starożytności jednym z ważniejszych ośrodków religijnych i administracyjnych². Od najdawniejszych czasów miejsce to było związane z kultem Ptaka-Thota, boga mądrości i nauki. Jemu to kolejni faraonowie poświęcali poszczególne budowle w okręgu świątynnym, obok którego wyrosło miasto będące siedzibą władz administracyjnych okręgu (XV p.n.e.). Po wyzwoleniu Egiptu spod panowania perskiego przez Aleksandra Wielkiego Ptolemeusza osiedlają tutaj wojskowych osadników. Im też należy przypisać zbudowanie licznych świątyń i budowli publicznych w klasycznym porządku architektonicznym. Ich forma oraz sposób dekoracji nawiązują do najlepszych przykładów hellenistycznej architektury znanych z wielkich ośrodków miejskich świata starożytnego. W okresie hellenistycznym Khmunu zwane było Hermopolis. Przez następne stulecia miasto utrzymało swą ważną rolę. W okresie rzymskim powstają tu nowe, wspaniałe świątynie i budowle publiczne, których opis

zawarty jest w zachowanym papirusie z III w. n.e.³ 22-metrowej wysokości Tetrapylon, zbudowany na skrzyżowaniu głównych ulic miasta, nie miał prawdopodobnie równego sobie w Egipcie. W V w. n.e., w okresie umacniania się chrześcijaństwa, wprowadzono pewne zmiany w centrum miasta i okręgu świątynnym. Powstała tam wtedy wielka bazylika (trzecia pod względem wielkości w starożytnym Egipcie). Świadome, zgodne z edyktami cesarskimi, niszczenie świątyń pogańskich spowodowało, że elementy rozbieranych kamiennych budowli wykorzystywano do budowy nowych kościołów i innych obiektów. Wiele materiału budowlanego trafiło do pieców wapienniczych, budowanych niejednokrotnie przy rozbieranych świątyniach. Trzeba jednak zaznaczyć, że zabytki Aszmunein to nie tylko kamienne budowle. Bezwzględna ich większość stanowią budowle z cegły suszonej, z którymi przy wszelkich przebudowach obchodzono się bezceremonialnie, najczęściej je niwelując. Po podboju arabskim miasto stopniowo traciło znaczenie. Od ok. XII–XIV w. przestało mieć miejski charakter. Nowym ośrodkiem administracyjnym zostało pobliskie Mallawi.

Pozostałości antycznego miasta tworzą tell o wymiarach 1,5×1 km. Na północnym i południowym jego skrawku obecnie budowane są wioski Idara i Aszmunein.

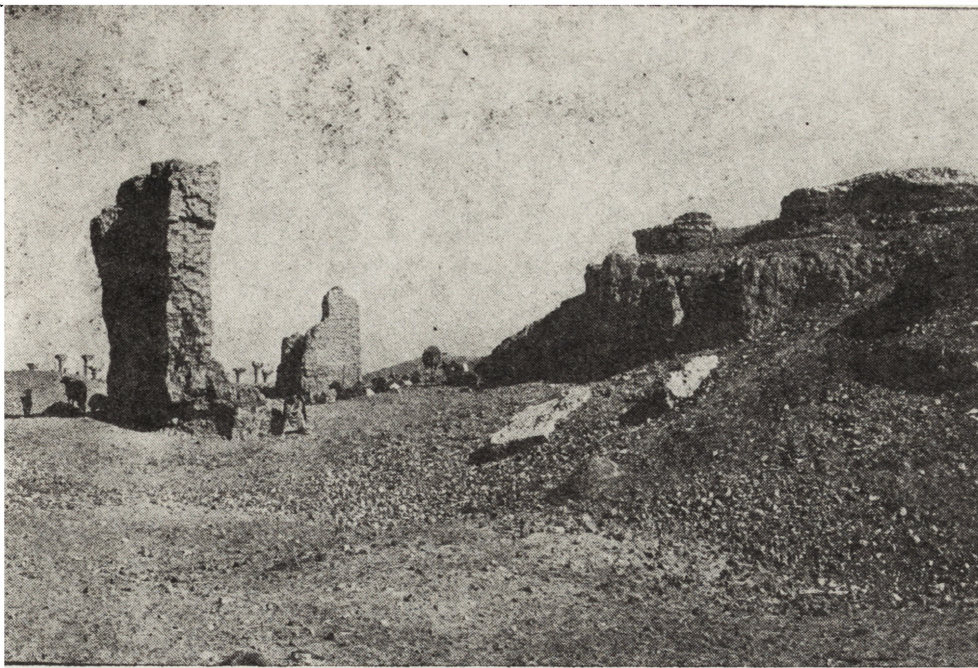
Współczesne badania ruin miasta sięgają w zasadzie początku XX w., chociaż interesowano się nimi już wcześniej. Dzięki ekspedycji naukowej towarzyszącej wyprawie Napoleona istnieje dokumentacja obrazująca stan ich zachowania w końcu XVIII w.⁴ Pierwsze badania, którym towarzyszył rabunek, związane były z odnajdywaniem papirusów wśród ruin greckich i koptyjskich. Badania misji niemieckiej działającej w latach 1929–1939 przyniosły sporo wiadomości na temat niektórych zabytków, m.in. świątyni Amona i Thota. Pozwoliły one także na wstępne rozpoznanie rozplanowa-

¹ Ze strony PP PKZ misję prowadzi Oddział Badań i Konserwacji w Warszawie. Jej kierownikiem jest mgr inż. arch. Marek Barański.

² Historię oraz zabytki miasta przedstawiają: G. Meautis, *Hermopolis la Grande*, Lausanne 1918; G. Roeder, *Hermopolis 1929–1939*, Hildesheim 1959; A. J. Spencer, *Excavations at El-Ashmunein. I, The Topography of the Site*, British Museum Publications 1963.

³ P. Vindop. gr. 12565.

⁴ *Description de l'Egypte*. Texte 2, Paris 1818, ss. 159–196, 285–433; Texte 4, Paris 1821, s. 169; *Planches*, Antiquites IV, 1877, pl. 50–52.

1. Zachowane resztki tellu i budowli z cegły suszonej

1. Preserved part of tell and of the structure from dried brick

nia miasta⁵. W latach czterdziestych i pięćdziesiątych prace archeologiczne w centrum miasta prowadziła ekipa Służby Starożytności Egiptu. Ich zasługą było odsłonięcie wczesnochrześcijańskiej bazyliki⁶ oraz świątyni Ramzesa II. W latach osiemdziesiątych na terenie zespołu świątynnego badania archeologiczne prowadziła ekipa z British Museum, których efektem jest m.in. rozstrzygnięcie wielu problemów historycznych⁷. Od grudnia 1987 r. na terenie bazyliki działa ekipa Polsko-Egipskiej Misji prowadząca prace archeologiczne, dokumentacyjne, badawcze i projektowe mające służyć konserwacji tego obiektu. Przewidziany jest także udział specjalistów polskich w nadzorze nad pracami realizacyjnymi. Misja kontynuować będzie rozpoczęte jeszcze w latach czterdziestych prace konserwatorskie, w ramach których zrekonstruowano część kolumnady w nawie głównej bazyliki oraz tetrastyl – północny jej portyk. Wzmocniono wtedy również bazy kolumn opaskami stalowymi, a ubytki uzupełniono betonem. Inne prace konserwatorskie w Aszmunein dotyczyły rekonstrukcji gigantycznych posągów pawianów, rozbitych jeszcze w starożytności i znalezionych w czasie wykopalisk.

Mimo dobrych warunków klimatycznych stan zachowania wielu budowli w Aszmunein jest stosunkowo zły. Przyczyniły się do tego zarówno trzęsienia ziemi, jak również liczne przebudowy i rozbiórki, o których wspominałem wcześniej. Zaznaczyć trzeba, że rozbiórki trwały jeszcze w XIX w., kiedy to rozebrano kolumnadę wielkiej świątyni Thota, wybudowanej w końcu IV w. p.n.e. przez Filipa Aridajosa, której wygląd znamy z rysunków powstałych w czasie wyprawy Napoleona⁸. Rozebranie budowli powodowało także kopanie sebak. Sebaki to

warstwa gleby, którą tworzą pokruszone cegły suszone wytwarzane z mułu nilowego i resztki organiczne, odłożone na przestrzeni wieków wśród zabudowy starożytnego miasta, wykorzystywane jako swego rodzaju doskonałej jakości ziemia uprawna oraz jako naturalny nawóz. Pozyskiwanie sebak, nie tylko zresztą w Aszmunein, lecz również na terenie innych stanowisk starożytnych, spowodowało zniszczenie dużych partii budowli. Obecnie kopanie sebak, a właściwie niszczenie starożytności, jest zakazane, lecz poniesione straty są już nie do naprawienia. W Aszmunein z prawie 3/4 obszaru miasta znikły pozostałości zabudowy oraz warstwy kulturowe wiążące się z okresami koptyjskim, rzymskim, a nawet hellenistycznym. Archeolodzy spotykają się z sytuacją, że po odsłonięciu cienkiej warstwy humusu, którą najczęściej stanowi przemieszana ceramika z warstw wyższych, mogą przystąpić do eksploracji zabudowy sprzed prawie 3 tysięcy lat, zaś architekci natrafiają na luźno leżące elementy architektoniczne pochodzące z budowli, które już bezpowrotnie zniknęły. Dlatego też jako szczególnie ważny rysuje się problem zachowania ocalałych resztek tellu oraz nie do końca zniszczonych fragmentów odkopanych budowli z cegły suszonej. Ostańce te w dalszym ciągu narażone są na erozję. Trzeba jednak zaznaczyć, że Aszmunein, mimo że leży zaledwie 10 km od pustyni, ma – jak cały wąski pas terenów uprawnych w dolinie Nilu – swój mikroklimat. Przypomina on bardziej wilgotny klimat z delty Nilu, niż typowo pustynny z Deir el Bahari czy Assuanu. Wpływa na to intensywne nawadnianie terenów uprawnych, które sprawia, że powietrze jest tu bardziej wilgotne. Mimo że deszcze w Górnym Egipcie należą do rzadkości, to jednak nawet ten niewielki stopień wilgoci, kondensujący się na zabytkach w okresie zimowych chłódów, stopniowo nadwątla mury z cegły suszonej. Erozję pogłębiają także wiejące wiosną silne wiatry. Problematyka ochrony i konserwacji zabytków z cegły suszonej jest skomplikowana i musi uwzględniać miejscowe warunki. Jak dotychczas nie opracowano uniwer-

⁵ G. Roeder, *Hermopolis...*, op. cit.

⁶ A. J. Wace et al., *Hermopolis Magna, Ashmunein. The Ptolemaic Sanctuary and the Basilica*. Aleksandria 1959.

⁷ A. J. Spencer et al., *Ashmunein (1980–1985)*. British Museum Publications London 1982, 1983, 1984, 1985, 1986.

⁸ *Description de l'Egypt*, op. cit. pl. 51, 52.

2. Świątynia Ramzesa II – stan obecny

2. Temple of Ramses II – present condition

3. Świątynia Seti II – widoczne zniszczenia reliefów na pylonie

3. Temple of Seti II – visible damages of reliefs on pylon

salnego sposobu konserwacji⁹. Wydaje się, że w warunkach Aszmunain konieczne jest ponowne oczyszczenie zabytków, sporządzenie ich dokumentacji oraz wzmocnienie zagrożonych partii. Zabiegi te z pewnością pozwoliłyby utrzymać obecny stan zachowania. Istotne znaczenie ma też prawidłowe usuwanie wszelkiego rodzaju roślinności porastającej mury z cegły suszonej. W czasie prospekcji stanowiska zwrócono uwagę na fakt, że praktykowane dotychczas nieumiejętne wrywanie roślin może spowodować większe zniszczenia niż korzyści.

Odrębnym zagadnieniem jest ochrona kamiennych zabytków architektury. Chociaż zabytki te stanowią zaledwie niewielką część ruin Aszmunain, to właśnie one są najbardziej cenne pod względem historycznego znaczenia oraz jakości rzemiosła artystycznego. Są to głównie pozostałości świątyń z okresów faraonńskiego i hellenistycznego. Budowle te niejednokrotnie poważnie zniszczone wymagają na ogół ponownego oczyszczenia oraz ochrony przed postępującą korozją. Zabiegi rekonstrukcyjne typu anastyloza mogą być przeprowadzone tylko w niektórych miejscach. Materiałem używanym do budowy był głównie wapień numulityczny pozyskiwany w kamieniołomach leżących nieopodal nekropoli w Tuna el Gebel. Z importowanym kamieniem spotykamy się stosunkowo rzadko, przede wszystkim granitem wykorzystywanym na trzony kolumn oraz piaskowcem stosowanym na ciosy lub elementy dekoracji. Kamiennie zabytki w Aszmunain niszczone są przez związki soli. Intensywność korozji zależy od dwóch czynników. Możli-

⁹ P. French, *The Problems of In Situ Conservation of Mudbrick and Mud Plaster*. W: *In Situ Archaeological Conservation*, GCI – INAH 1987. Polsko-Egipska Archeologiczno-Konserwatorska Misja przedłoży Egipskiej Organizacji Starożytności raport na temat ochrony tego rodzaju zabytków w Aszmunain.

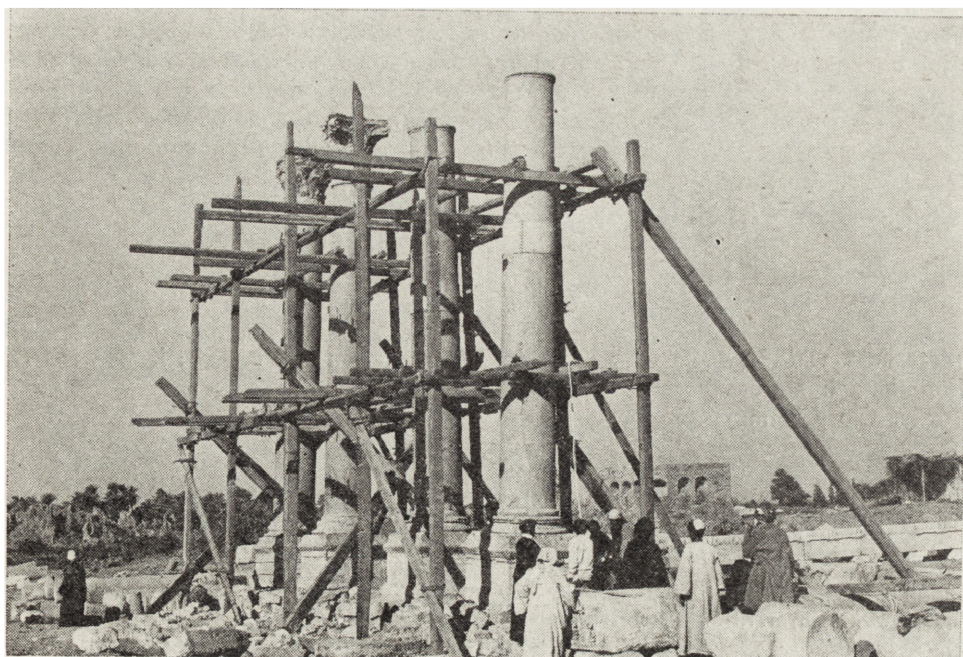
4. Bazylika – stan po pracach konserwatorskich wykonanych w latach czterdziestych

4. Basilica – condition after conservation work done in the forties years

5. Bazylika – wykwit soli na kapi-
telach wtórnie użytych w fundamen-
tach bazyliki

5. Basilica – salt efflorescence on
capitals re-used in basilica's founda-
tions

6. Bazylika – wzmacnianie posado-
wienia Tetrastylu przez ekipę Pol-
sko-Egipskiej Archeologiczno-Kon-
serwatorskiej Misji, styczeń 1988

6. Basilica – reinforcement of the
founding of Tetrastyle by the team
of the Polish-Egyptian mission,
January 1988

(wszystkie zdjęcia M. Barański)

wości kapilarnego podciągania wody gruntowej, wynikającego zarówno z głębokości posadowienia budowli oraz miejscowego poziomu tych wód. Drugim czynnikiem, nie mniej istotnym, jest stopień wystawienia poszczególnych elementów ruin na wysuszenie, ze szczególnym uwzględnieniem intensywności przepływu powietrza.

Bardzo duży wpływ na korozję kamiennych zabytków ma stale zmieniający się poziom wód gruntowych, zależny od okresowego zamykania kanałów nawadniających okoliczne pola. Różnice poziomów wód gruntowych sięgają prawie dwóch metrów, jak to udało się stwierdzić w czasie pierwszego sezonu prac misji. Ze względu na niejednorodność gruntu zmiany poziomu wód różnią się w zależności od miejsca.

Dlatego też wydaje się konieczne, by Aszmunein jako całe stanowisko archeologiczne zostało przebadane hydrogeologicznie¹⁰.

Takie rozpoznanie oraz właściwa ocena stanu zagrożenia zabytków pozwoliłaby na rozpoczęcie prac o szerszym znaczeniu dla ochrony całego stanowiska. O tym, że takie badania mogą mieć w przyszłości ogromne znaczenie, decyduje fakt, iż w zasadzie od lat sześćdziesiątych zmieniły się na tym terenie warunki wodne. Przyczyniło się do tego wybudowanie wielkiej tamy, która zatrzymała wylewy Nilu i pozwoliła na lepsze zaopatrzenie rolnictwa w wodę. Spowodowało to podwyższenie o ok. 60 cm poziomu wód gruntowych. Ważnym elementem jest tu bardzo intensywne nawadnianie pól uprawnych, do którego używa się obecnie motorowych pomp o dużej wydajności. Pola uprawne stykają się z ruinami starożytnego miasta. Oznacza to, że zabytki są narażone również na penetrację związków chemicznych stosowanych w rolnictwie. Dlatego też w sytuacji, gdy wiele budowli jest już odsłoniętych, zaś inne mogą być wkrótce odsłonięte, staje się ważne zapobieganie skutkom korozji, której zasięgu na obecnym etapie nie możemy jeszcze przewidzieć. O „agresywności” soli i spowodowanym przez nią zasięgu korozji niech świadczy pylon świątyni Amona, fundowanej przez Seti II. Zabytek ten w latach trzydziestych został odsłonięty przez misję niemiecką. Pas muru kamiennego, który przez wieki stykał się z nawianym gruntem i powoli erodował, po gwałtownym osuszeniu na skutek obniżenia poziomu terenu o 2 m, jest obecnie spękany, zaś jego lico odpada całymi płatami. W ten sposób giną reliefowe przedstawienia znajdujące się na pylonie. Poniżej obecnie wyraźnie widać następny pas muru pokryty wykwitami soli oraz śladami świadczącymi o rozpoczęciu się nowej fazy destrukcji.

Również w odkopanej w latach czterdziestych bazylice spotykamy się z ogromnymi zniszczeniami powstałymi już po jej odsłonięciu.

Zwiedzający bazylikę odnoszą wrażenie, że jej resztki są dobrze zachowane, jednak prawie wszystkie jej elementy, które nie zostały izolowane przed penetracją soli, są poważnie uszkodzone¹¹. Zniszczenia widać w bazach kolumn oraz zachowanych fragmentach murów. Penetrująca sól niszczy również zaprawy. Ciosy w mu-

rach są już odspojone, zaś konstrukcje ceglane stopniowo się rozpadają. Przykładem mogą być ceglane sklepienia podziemi komasterionu, gdzie w ostatnich latach spadły całe ich partie.

W świetle wyżej podanych faktów wszelkie decyzje dotyczące prowadzenia badań archeologicznych, jak również podejmowania metod konserwacji muszą być wyważone oraz powinny uwzględniać miejscowe warunki. Obok problemów czysto technologicznych w Aszmunein występuje również specyficzny problem konserwatorski. Jak to wielokrotnie się w dziejach zdarzało, do budowy nowych obiektów używano elementów pochodzących z rozbiórki innych, wcześniej wzniesionych budowli.

W Aszmunein w czasie prowadzenia badań archeologicznych, odstaniania budowli natrafia się na ciosy kamienne pochodzące z niedalekiego Tell el Amarna, miasta założonego przez Echnatona, które w czasie panowania następnego faraonów było niszczone i rozbiierane. Ciosy z nie istniejących budowli amarneńskich są jedynym śladem mogącym coś jeszcze o nich powiedzieć oraz ukazać ich specyficzną dekorację. Dlatego też wydaje się, że elementy te powinny być zebrane i eksponowane, nawet gdybyśmy nie znali ich kontekstu.

Również w okresie rozwoju chrześcijaństwa wiele świątyń w Hermopolis zostało rozebranych. Obecnie odnawiane ich elementy zaskakują nas doskonałym poziomem rzemiosła artystycznego, a nawet przetrwałymi na nich żywymi kolorami antycznych polichromii. Ilość znalezionych w fundamentach bazyliki takich elementów pozwala na częściowe odtworzenie przynajmniej dwóch zabytków – doryckiej świątyni fundowanej w III w. p.n.e. oraz bliżej nie określonej budowli korynckiej pochodzącej z tego samego okresu. Wyjątkowa jakość artystyczna elementów, ich dekoracji oraz unikatowość tego rodzaju budowli w Egipcie nakazywałyby ich rekonstrukcję.

Nasuwać się jednak pytania, co jest bardziej ważne, pozyskanie jak największej ilości tych elementów, co wiązałoby się z destrukcją fundamentów bazyliki, czy też utrzymanie nienaruszonych jej resztek, kosztem rezygnacji z możliwych wspaniałych znalezisk.

Na decyzję w tej sprawie rzutować będą wyniki przyjętej metody zabezpieczania, która powinna w pewny sposób zakonserwować te hellenistyczne elementy. Na te pytania oraz inne dotyczące problemów ochrony ruin starożytnych w Aszmunein może niedługo da odpowiedź działająca tam Polsko-Egipska Archeologiczno-Konserwatorska Misja.

*mgr inż. arch. Marek Barański
Oddział Badań i Konserwacji PKZ*

¹⁰ Program oraz zakres tego rodzaju badań zostanie przedstawiony Egipskiej Organizacji Starożytności w kolejnym raporcie.

¹¹ W czasie pierwszego sezonu prac misji dr inż. Ryszard Jurkiewicz członek misji, opracował program badań, którego realizacja pozwoli na opracowanie metody zabezpieczenia ruin bazyliki. Wstępne badania specjalistyczne wykonane zostały w Oddziale Badań i Konserwacji PKZ.

The Polish-Egyptian Archaeological and Preservation Mission at El Ashmunein, set up by the State Ateliers for the Conservation of Cultural Property and the Egyptian Antiquities Organization has undertaken the task of working out a programme for the preservation of ruins of ancient Hermapolis Magna. The first stage comprised ruins of Early Christian basilica, where some conservation work had been done in the forties. The basilica is the first architectural monument in Ashmunein for which a complex programme of studies will be drawn, aimed at determining causes and degree of the corrosion of stone building material. This will allow to decide upon a technique of future conservation procedure. The basic conservation problem is to protect

stone buildings against salt penetration. Due to a high level of ground water and recently changed water and climatic conditions fine examples of architecture are exposed to corrosion, the scope of which is hardly to be foreseen. Therefore, apart from the studies on the corrosion of the stone an important problem is also to carry out hydrogeological studies of the entire post and afterwards to determine a degree of endangerings to which other monuments are exposed. An important subject is also to make observations of the progress of erosion in preserved structures from dried brick as well as to prepare documentation on the present condition of their preservation.

MIECZYSLAW MAJEWSKI
MARIA MARZEC

PRZEBIEG KONSERWACJI PORTALU BERRECCIEGO NA WAWELU

Portal Berrecciego na Wawelu należy do najcenniejszych zabytków renesansowej rzeźby architektonicznej w Krakowie. Usytuowany jest na końcu drogi królewskiej w budynku bramnym, prowadzącym na dziedzińiec zamkowy. Autorem portalu, którego czas powstania określa się na lata 1534–1535, jest Bartłomiej Berrecci, twórca m.in. Kaplicy Zygmuntońskiej. Jest to portal kolumnowy z półkolistą arkadą, zwieńczony dekorowanym belkowaniem. Pierwotnie cały był polichromowany, a fragmentarycznie złocony.

Ranga obiektu sprawiła, iż przystępując do jego konserwacji¹ wykonano wiele badań konserwatorskich i laboratoryjnych, poprzedzonych poszukiwaniami bibliograficznymi i archiwalnymi. Badania miały na celu rozpoznanie technologiczne obiektu, poszerzenie wiadomości o jego historii, a także wybór optymalnych metod i środków konserwatorskich. Ich wyniki wpłynęły znacząco na sformułowanie założeń i wytycznych przy wykonywaniu konkretnych czynności.

Największy wpływ na przebieg konserwacji miało ścisłe rozgraniczenie zachowanych części oryginalnych wykonanych przez Berrecciego od pochodzących z czasu barokowej przebudowy, tj. z 1786 r. Na podstawie przeprowadzonych badań wiadomo, że portal nie dotrwał do naszych czasów w swej pierwotnej formie. Był on bowiem kilkakrotnie przekształcany. Obecna jego forma pochodzi z czasów przebudowy w 1786 r. Renesansowa pozostała jedynie górna część obiektu wykonana z wapienia pińczowskiego. Pozostałe partie odkute z piaskowca są wtórne, a ich dekoracja rzeźbiarska jest uboższa. Nie powtórzone np. kasetonów w podniebiu łuku archiwolty. Prawdopodobnie w tym czasie usunięto kompozycje figuralne z trójkątnych płycin nad arkadą wejściową. Przekuto również płycinę we fryzie belkowania. W części środkowej fryzu powtórzono inskrypcję „SI DEUS NOBISCUM QUIS CONTRA NOS” z początku XVIII w.

Wykonane sondy schodkowe ujawniły istnienie kilkunastu warstw barwionych pobiał na powierzchni kamienia. Pierwotna polichromia zachowała się szczątkowo w załamaniach brył rzeźbiarskich. Zidentyfikowano pigmenty, m.in. malachit, azuryt oraz złoto karatowe (płatkowe). Najwięcej informacji zebrano o przemalowaniu z 1786 r.

Aranżacja plastyczna występowała wówczas nie tylko na portalu, ale również na całej fasadzie. Portal pokryto wtedy zielono podbarwioną pobiałą, a jedynie płycinę ościeży i pas wolic oczek dla kontrastu ozdobiło kolorem różowym. Ślady polichromii w formie ornamentów geometryczno-roślinnych odkryto w podniebiu arkady wejściowej, płycinach trójkątnych pod belkowaniem oraz w płycinach nad głowicami kolumn. Z tego okresu odkryto pigmenty: mieszaninę ziemi zielonej, węglanu wapnia z domieszką żółtocien żelazowej; węglan wapnia z zawartością czerwieni żelazowej. W partii napisu stwierdzono istnienie spoiwa organicznego i czerwieni żelazową z małą domieszką cynobru.

Pozostałe uwzględnione w stratygrafii przemalowania występują w szczątkowej formie i nie przywiązywano do nich większej uwagi. Ostatnie warstwy barwionych pobiał (XIX w.) zachowane są w różnych miejscach obiektu i wskazują, że monochromatyczna ekspozycja portalu jest mało wartościowa.

Analizując stan zachowania portalu Berrecciego przed konserwacją należy zwrócić uwagę na różny stopień zniszczenia kamienia i barwnych nawarstwień. Stosunkowo dobrze zachowała się struktura wapienia pińczowskiego użytego w XVI w. Natomiast wykonany z tego samego materiału barokowy kartusz charakteryzował się znaczną dezintegracją ziarnistą warstwy powierzchniowej i przypowierzchniowej.

¹ Konserwację portalu wykonali, za pośrednictwem Spółdzielni Pracy Twórczej Polskich Artystów Plastyków „Plastyka” – Oddział w Krakowie, artyści konserwatorzy: mgr Mieczysław Majewski i mgr Maria Marzec w sezonach letnich 1986 i 1987 r. Badania konserwatorskie przeprowadzili: mgr Mieczysław Majewski i mgr Maria Marzec oraz „Bayplan” Bayerische Bautenschutz-Fachplanung GMBH. Badania laboratoryjne: badania petrograficzne – dr Tadeusz Kawiak z Politechniki Krakowskiej im. T. Kościuszki oraz Ośrodek Badań Historii AGH w Krakowie; badania fizyko-chemiczne – mgr Maria Rogóż i mgr Paweł Karaszkiwicz z Zakładu Chemii Stosowanej Wydziału Konserwacji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie oraz „Bayplan” Bayerische Bautenschutz-Fachplanung GMBH. Autorem opracowania historycznego jest dr Andrzej Fischinger z Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu. Opisy wszystkich badań zawiera dokumentacja konserwatorska przechowywana w Archiwum Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu.